„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком и недељом, а по потреби и уторником.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 14 ф.
на по године . . . . . 7 „
на четврт године . . . . . 3 „ 50 п
на један месец . . . . . 1 „ 20 „
За Србију:
(у сребру.)
на годину 35 дин. на пола године 17½ дин.
на четврт године 9 динара.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке реде оваких ситних слова, а за жиг се плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад, у дунавској улици.
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви листа у месту могу се добити по 10 нов. у трговини Љ. Стефановића и у књижари браће М. Поповића.

БРОЈ 93. У НОВОМЕ САДУ, У СРЕДУ 23. ЈУНА (5. ЈУЛА) 1876. ГОДИНА XI.

ТЕЛЕГРАМ „ЗАСТАВИ“.

БЕОГРАД 22. јуна. Черњајев потукао Турке на Бабиној Глави код Ниша, после жестоког боја од 3 сата, отео утврђен стан, више батерија и цео ратни прибор. Ранко бомбардује Бељину.

ЦЕТИЊЕ 22. јуна. Овај час кренуо се Божо Петровић с војском и својим генералним штабом, као главни управитељ јужне војске да поседне границу према Арбанији. Прошле суботе побили су се Дрекаловићи и остали Кучи прекогранични са подгоричким Турцима и низамом. Турци уступили са јаким губитком до ријеке Рибнице под саму Подгорицу. Јуче светли кнез с војском приспео на Грахово. Данас зором кренуо и сљегао у Херцеговину.

ПОШТОВАНОЈ ПУБЛИЦИ „ЗАСТАВЕ.“

Нека је на знање нашем читалачком свету, да сам данашњим даном примио уредништво „Заставе“ од досадањег власника и уредника **др а Светозара Милетића.**

Подухваћајући се у овом озбиљном времену тог посла, уздам се, да ћу наћи моралне потпоре од стране нашег свестног света и да ћемо тако заједнички очувати у свом развитку овај народни орган — до скорих и бољих времена.

У Новоме Саду 22. јуна 1876.

Др. Милан Ђорђевић
одговорни уредник „Заставе.“

Јутрос у пола четир сахата дошао је државни тужилац **Васа Поповић** са овдашњим капетаном **Манојловићем** уз пратњу петнајст наоружаних војника у стан **др а Светозара Милетића.** Државни тужилац изјави Милетићу, да га у затвор ставља. Милетић примети, да тужилац по земаљском закону њега као земаљског посланика затворити неможе.

Државни тужилац одговори, да му је то познато, ал' да ипак чини тај корак по вишем од горе добивеном налогу. Милетић уложи свој **протест против таког нарушавања имунитета посланичког** и опомене капетана Манојловића, да ће га у своје време позвати за сведока својег, на основу закона уложеног протеста.

Милетић је одведен управо у ововарошку тавницу, где му је с почетка дата соба, несходна његовом положају. Милетић се против таког поступања оградио. Доцније му је, као што чујемо, уступљена нека соба, која је као канцеларија употребљавана. Чујемо, да је учињено то дело на реквизицију првостепеног пештанског суда за политичне преступе и злочине.

После тог је чињена преметачина у стану Милетићевом, и у просторијама уредништва „Заставе“. Преметачину у Милетићевом стану обавили су државни тужилац и председник суда г. Јерковић, Преметачину у штампарији и у уредништву обавили су г. Јездимировић председник суда и г. Хорват, субститут државног тужиоца

На целу ову ствар вратићемо се у идућем броју. Овог пута само толико примечавамо, да је др. Михајило Полит телеграфисао у Пешту на министра правде и председника угарског сабора за тај догађај. У свом телеграму изјавио је своје жалење, што ће се Угарска тим фактом у жасно компромитовати пред образованом Европом.

ПОЛИТИЧНИ „ВИЛАГОШ“.

Европски исток почиње од горњи Карпата. То је показала историја, то показује гео- и етнографија, и сам „ниво“ културе. Докле је допрла поплава турска, дотле је био и сад је још оријент. Ческа је „предбрежје“ истока западу. Од чески гора до црнога мора, од јадранског мора до Архипелага живе разни народи веће, или мање, или саразмерно средње и подједнаке величине. Они беху једно на друго упућени, да се међусобно подпомажу, да се одрже према великим народима на северу, и западу, у средини и на самоме југу Европе, да непостану један по један, и један за другим пљен велики народа. Ипак су ови народи радили противно своме заједничком интересу, крвили су се међусобно, и тиме су Турчину пре пет стотина година олакшали освојење свију. За Косовом дође пад Цариграда за Цариградом дође Мохач.

Што су ови народи тако у средњем веку поступали, то би се још и разумети дало. Умни мрак владао је свуда, у њему се рађале сваковрсне верозаконске, и племенске предрасуде.

Непрестано се ратовало. У ратовима су затупили осећаји човечности, људи су подивљале, страсти су у вековечној вреви биле. Но да се ни после пет стотина година то променило није, да ни искуство, ни култура 18 и 19. века, ни разбистрени појмови о слободи, о правима, и дужностима народа нису променили међусобне људи, и одношаје, то је заиста за дивно чудо!

У реченој источној хемисфери мађарски се народ први ослободио од варварски Турака, и то не без помоћи колико Немаца, толико још више Славена, а нарочито јужни Славена. У течају једног столећа стотине хиљада јужни Славена, а нарочито Србаља пале су за ослобођење Угарске. На хекатомбама ти жртва основана је и монархија, коју сад називају: **аустро-угарском.**

Шта је природније било, него да та од Турака ослобођена **западна половина** истока **помогне ослободити** источну половину од Турака, па да се после заједнички бране од други велики народи, наслонив се на један други ли од ти велики народа, којима би њин обстанак и напредак у рачун ишао?

Тога ради и на то дошли су и наши праоци овамо, без тога би остали били у својој старој постојбини. Цареви и краљеви задавали су веру своју на то. То је одушевљавало наше праоце, да су се на свима пољама Европе за ову монархију и државу тако храбро борили, да су са крвави поља пожњевали хвалу владалаца.

А сад, кад се наша браћа у Херцеговини и Босни подигоше, да се ослободе од Турака, и кад им наша браћа у Србији и Црној Гори у помоћ притекоше, шта се догоди?

Чудо и покор!

Не само да се не враћа крвави зајам од толико столећа, не само да се не пропушта, да свој своме, „брат брату“ може бити на помоћи, него се још и то забрањује, да Славен или Србин у овој монархији, или у овој држави може са својим рођеним новцем расположити на начин, који ће брату, па ма и на самој болној постељи од помоћи бити.

Ко је могао и замислити таку нечовечност, тако морално насиље у 19. веку, па још у тобоже **уставној слободној** држави?

И сами царско-краљевски генерали, који иоле, по племену и крви покажу каквог, па ма и само човечанског учешћа у судбини страдајуће браће наше, називљу се, и то у самом „Еленеру“ **рацким** генералима, и на њи којекаква новинарска чивучад и пашчад диже грају и хајку. И то је све без зазора и каштиге слободно, а ко ногом крочи, да своме брату ма и самим комадом леба помогне — тога у затвор, у тамницу!

Где смо ми? На истоку Европе, или на западу Азије?

И да ли то допире до висине престола!

А одкуд је то?

Што су наша „уставна браћа“ у седлу и што су се нањ и — на нашем гребену попели!

Тако је — Андраши, Тиса, то су сад богови на аустро-угарском Олимпу.

Мађарски државници, да ји није смела страва од Руса, а мрзост спрам Србаља, другчије би били сватили положај Угарске и мађарског народа спрам тако званог „источног питања“, и другчије би употребили овај **први**, а сад по свој прилици и последњи моменат у историји, где је језичац на вази државног дуализма, и свакако крма спољашње аустро-угарске политике у њиним рукама; али њина је политика не само гора, него и неразборитија од бивше аустријске.

Аустрија, док је у њој владао абсолутизам, изпрошиван најпре аристократским, а доцније бирократским Немством, имао је од времена Кауница у политици спрам истока девизу: одржати Турску, док је можно, а кад престане та могућност, бити при деоби „на талу“. Према томе северном и јужном полу — одржања или пропасти Турске — осцилирала је магнетска игра спољашње аустријске политике. Превалирала је кад једна, кад друга, по струји догађаја. Метерних се више држао одржања Турске у подпуној целокупности и независности споља, сувреености изнутра. Њега је Русија и Енглезка оманула у грчком питању, и у обште је наседао, и напоследку насео у тој политици, јер је Русија њему на очиглед задобила оно, што је он идући с Неселродом испод рукс, осујетити хтео, т. ј. искључиви протекторат над кнежевинама, и над православним хришћанима Турске.

Андраши је хтео нешто средње, што није ни „риба ни месо,“ ни одржање, ни деоба Турске. Он је тео нешто, што би се могло назвати: поступно **распадање** Турске. То није пошло за руком, јер нити Турци хоће да тако мру, ни хришћани, да тако живећи удишу задај умирућег.

Србија и Црна Гора подигоше се на Турску. Сав свет увиђа да ако се неће деоба Турске међу дотичне велесиле, ако се хоће, да на Босфору још које време одржи тај балон међу велесилама, нем другог изхода, него да се Босна и Херцеговина Србији и Црној Гори придруже; али и бечки и пештански Андрашији приступачни органи трубе у један рог: да се на граници аустро-угарске монархије никако неможе допустити **ојачање** српски живаља и племена. Анексију мађарски државници такође перхоресцирај укао опасну по дуалистични сустав монархије, и по њино господство у источној половини монархије.

А шта, ако се обистине и остваре гласови, који слуте: да ће се Русија и Енглеска, а према томе и остале велесиле — можда осим једине Аустро-Угарске — сложити, да Србији дође део Босне, Црној Гори Херцеговина, па се у Бечу реше, да пристану на анексију једног „дела“ Босне и можда дела Херцеговине, овога уз одступ котарског залива Црној Гори?

Ми ово неговоримо с нашег гледишта, нити то желимо, него са гледишта данашњи европски комбинација. Шта ако испадне: да и српски живаљ на истоку, или ти „на граници монархије“ ојача, и монархија на толико **ојача**, да Угарску може **ослабити**?

Шта дакле, ако резултат те **србождерске** мађарске спољашње политике, буде ојачање српског, ослабленје мађарског народа?

Ни је ли то на — Седање?

Ни је ли то друга капитулација Мађара пред Русијом на **политичном** Вилагошу?

Не ће ли Андраши бити Гергеји на пољу мађарске дипломације?

Већ се љуља, и као да ће пасти на — Тису. „Ко другом јаму копа, често сам у њу пада“!

НАША ПАРНИЦА У „П. НАПЛОВУ.“

„Пешти Напло“, који је донео познату алармирајућу вест из Новог Сада, која је од јужне Угарске начинила „Вандеју угарску,“ донео је тобоже такође из Новог Сада бележку о уреднику овога листа, у којој се наводи: „Милетић је у Н. Саду. Могу вам саобштити вест, да је он позван пред истражног судца због два чланка, што су изишла у бр. 77. и 80. „Заставе“. Први је чланак позив на угарске Србе, да купе новаца, и врбују добровољаца за српски рат; други је окомљен противу (рускога) цара, и саветовао је са указивањем на Абдул-Азиса да у Петрограду учине, као што су у Цариграду, па да импровизирају малу промену престола.“

Ово нам повода даје следећем разјашњењу ствари.

Уредник овога листа позван је истина пред истражног судца због чланка у бр. 77. „Заставе“, под насловом „Брату брат, а Турчину рат,“ и пошто му се није казало, у чему се, и какав преступ налази у том чланку, то је држао, да већ по свом посланичком положају има право, пре него што се у одговарање упусти, захтевати, да му се оно прво каже, да се види, није ли ту вексације, кинења. Но није истина, да је он и због чланка у 80 броју „Заставе“ због „руског цара“ пред суд позван, *и пошто је налик, да се то сад пред састанак руског и аустријског цара у Рајхштату тенденцијозно изнаша*, то нам то даје повода, да онолико колико је то без индискреције можно, објаснимо ту ствар, која има своју историцу.

Кад смо ми уводни чланак у 80. броју овога листа под насловом: „на врху мача — мир или рат,“ писали, нисмо ни помишљали на судбину, која ће га постићи. Писали смо у болу, што смо га осећали, кад су нам пред очи изишли појави, који су сенку бацали на политику руске владе према српском народу на балканском полуотоку. Писалисмо у болу, у пламену узкипелог срца, па *и данас нам савест ништа не пребацује због тога.* „Тако нам се чини, рекосмо, да је свему томе (т. ј. руској политици у текућем источном спору) основа *неискреност* руске дипломације, руске владе спрам хришћански, а нарочито сродни народа на балканском полуотоку у обште, спрам Србије и српског народа особено. Крајње је време, да отворено кажемо, шта нам на срцу лежи, јер тиме неможе се и неће се ништа покварити, али може помоћи прво тиме, што руска влада, ако јој та сумња и зебња *с надлежне стране* до знања дође, сад има најбољу прилику, ту сумњу и зебњу делима опровргни и разбити, а друго што се у противном случају српска политика тако удесити може, да у клици сатре по српство опасне планове и намере.“

Нисмо помишљали, да ће се *друга* нека страна за *надлежну* сматрати, него коју смо ми замишљали, и да ће ствар у изврнутом виду представити. Знали смо, шта су с тим чланком у Будим-Пешти радили, али да је исти преко Беча у *Емс* одпутовао, то смо дознали пре неколико дана. Превод је тако удешен, да је тенденцију чланка и нашу представио у „крвавом облику.“ Ко год чланак прочита, и сравни га са временом и догађајима, уверће се од првога маха, да се израз „ударац у Цариграду“ не односи на смрт Азисову, за коју писац при писању чланка није *ни могао знати*, јер је о истој у том броју листа тек под *„новије“* јављено, а чланак је и писан и сложен био пре, него што се дознала смрт Азисова, и то као *самоубиство.* Под „ударцем“ у Цариграду разумевао се дакле очевидно *политични чин* промене Султана, који се догодио 18. (30) маја тако звани „coup d' état,“ „Staatsstreich“ за који незнамо другу реч, него удар, ударац. То се из целога састава види, јер кад се у истом слогу каже: да „кад Србин на те мисли дође, мора *да зажали*, што подобно није *одјекнуло* „у Петрограду,“ то се одјек неможе односити на нешто, што пре тога није ни *јекнуло* било, или за одјек му није ни времена било.

Да је тако, то сад и сам „Пешти Напло“ сведочи тиме, што наводи, да је у чланку реч била о промени престола, али и ту није даван савет, нити би било место савета онде, где се реч неће можда ни чути, а некамоли уважити, него је само речено: да Србин *кад* на те мисли дође мора да *зажали*, што се није *преврат* догодио.

Да се пак то у другом виду, у „крвавом облику“ у Емсу представило, то смо из Беча дознали.

Ето какав капитал кује нека дипломација из једне речи! Хтело се ваљда у Емсу казати: да су они Срби што хоће рат Србије с Турском, свуда онаки, као што је изврнути превод онога чланка представио, па да се тиме руски цар подстакне да свом силом задржи кнеза Милана и Србију од

рата с Турском. Но то није постигнуто, него пре се може рећи, да ie постигнуто противно, не кажемо да је баш тиме постигнуто, али *глас очајног бола српског* није могао укрепити руског цара, или Горчакова у томе, да и даље *свом* снагом свога уплива задржава руку Србије, и да симпатије српског народа спрам Русије на све стране на коцку мете. Кад се још узме, да је тиме руска дипломација подстицана противу Србаља с оне стране, која је с Калилом планове ковала противу Русије, само да је Енглеска дубље загризла, а Пруско-Немачка бар руке скрстила, то је онда колико просто, толико и *смешно.*

Нека с те стране не разбијају себи „нашу главу", нека се не пачају у међусобне спорове славенске. „Оставте нас, ето спор Славјан между собоју, вопрос, котораго не разрешите ви" — као што је рекао Пушкин. Ми ако смо се у срцу и наљутили на руску дипломацију, и на самога руског цара, и ако смо у срцу коју опорију рекли, ми ћемо се и одљутити, кад видимо руску дипломацију, и Русију на путу искреног пријатељства Србији, и српском народу.

Што је међутим с тога „odium" — омразе — било ,нека се слободно излије на нашу главу ми ни ти смо тражили, нити ћемо тражити *„вишег благоволења,"* само нека народ наш сретан буде, и цел своју постигне.

Како сад руска дипломација према српској ствари пријатељскији положај заузела, то се не узтежемо изјавити: да нисмо више у мислима и разположају, да *зажалимо,* што се у Петрограду није збило подобно „ударцу у Цариграду," али не ћемо ни то *зажалити,* ако у Будим-Пешти буду морали доћи на мисли, да *зажале* што су *помогли* у Цариграду преврат произвести.

ИСТОЧНО ПИТАЊЕ У ЕНГЛЕСКОЈ ГОРЊОЈ КУЋИ.

У седници енглеске горње куће прво је херцег од *Ергила* пажњу перова свратио на опширан извештај, којега су донеле једне лондонске новине о свирепостима, које су башибозуци или редовна војска турска хришћанским поданицима порте у неким бугарским селима починили.

Лорд *Дерби* одговори, да сумња, е су вести о свирепостима у Бугарској врло претеране.

Делевер потражи на ово извешћа код министра спољних послова, да ли су извештаји о критичкоме стању ствари у Србији и којег потврђења добиле.

Лорд *Дерби* одговори: Питање је једно од оних, на које се не може лако одговорити. Без сумње је стање ствари у неком смислу критично, јер као што мислим, сви знамо, да се војничке припреме у овој земљи чине, и да се народна војска и резерва сазива, у кратко, да се свака припрема чини, која би нужна била за неодложан почетак похода, али кад мој племенити пријатељ жели знати, да ли је намера српске владе, да рат објави или не, то је питање, на које одговор није у мојој снази. Онима, који ове припреме чине, да богме да стоји од воље рећи, е су ове (припреме) по њиховоме мишљењу, и узимајући у обзир врло неуређено стање, које је око њих, нужне за обрану. То је све што могу казати своме племенитом пријатељу.

На ово лорд Стретеден и Кембел сврате пажњу куће на већ поднесене списе о устанку у турским провинцијама и предлаже поднашање извода из ма које најновије преписке, која је између британске и немачке владе о овој теми вођена. Он дода, да би по његовом мишљењу утисак ма којих добро размишљених закључака британског парламента од великог замашаја био у Београду, Букурешту, Цариграду, Бечу или Петрограду. Да је парламенат 1853. г. своје мњење изразио, то би се био рат с Русијом лако избегао.

После неколико примедаба лорда Хемона, лорда Напира и Етрика, подигне се лорд Дерби и ово одговори:

Мислим да није било нужно правдање због тога, што се покренула дискусија (претрес) о општему стању источних ствари. Без сумње оне буде велики интерес не само у Енглеској него у целоме свету. Дужност ми је, да признам важност предмета и да допустим, да су племенити лордови, који су говорили, ствар с довољном обзирношћу и уздрживошћу посматрали, и ја би врло неблагодаран био, кад би најмање замерао поступку њиховоме, пошто су им мишљења пријатељска. Мој племенити пријатељ додирнуо је три тачке. У првоме реду указивао је на устанак у Херцеговини и говорио је о њему, као да је он руковођен ван турске државе. Ово је стар, у којој нећу да се с њиме разликујем. За тим је приметио, да се аустријска интервенција не може оправдати уговором од г. 1856; али ово питање, да ли је ова интервенција ограничена у границе овог уговора, сада је само од историјског интереса. Трећа тачка коју је мој племенити пријатељ истакао, било је поступање, које да се удеси према српској влади, ако она почне рат с Турском, и то је врло умесно питање; али ја не мислим, да би се могло очекивати, да би се или ја или ма ко други у моме положају могао у дискусију упустити о томе, шта би требало чинити у ипотетичноме (условноме) случају. Мој племенити пријатељ учинио је пак предлог од фактичке, збиљске важности. Он је препоручио, да обе куће парламента усвоје резолуцију, која би била за то, да се држимо политике кримскога рата.

Предлажући ово рекао је мој пријатељ, да му је намера подупирати политику владе њеног Величанства. Ја сам за ову потпору благодаран, ал, мислим, да ће он, ако се довољно размисли, увидети, да би поступање, које предлаже, на себи имало велику народност знамените врсте. Осим тога стање ствари у г. 1876. није исто, које је било г, 1854., а на историчкоме питању основана апстрактна револуција није метод поступања у таким стварима, који би задовољавао, и могао би везати руке влади до неког ступња, који би био врло непријатан. Мој племенити пријатељ, који је на послетку говорио, није ми ништа оставио да одговарам али пре него што седнем желим да дам разјашњења о садањем положају источних ствари, у колико је влада Његовог Величаства у њима интересована. Не треба да се враћам на доба аустријске ноте, о којој је толико говорено. Ми смо пристали уз ову ноту, ма да, као што сам другом приликом рекао, нисмо врло сангвинични били, да ће имати жељена утиска. Што се тиче берлинске споменице, која је доцније стекла пристајање Француске и Италије, то ми нисмо пристали уз ову ноту, јер смо мислили, да су позиције, које она оваплоћава, отворене приговорима. Ми смо изјавили своје приговоре у депешама, које ће се пре или после на сто куће метнути.

Неко време били смо ми услед наше акције у стању усамљености од остале Јевропе, али догађаји, који надођоше, у великом размеру су променили нашу позицију. Када је последњи султан бескрвном револуцијом збачен и наследник му на престо подигнут, осетио је сваки, да је у земљи, у којој тако много зависи од личног карактера султанова, нужно, да се њему и саветницима му даде довољно времена, да положај расмотре, и да таке реформе и уступке даду, које би по њиховом мњену произвеле пацификацију, Узрок неслоге између Енглеске и других сила одстрањен је дакле, и ми смо сви слободни, ако мислимо, да смо кадри, да се у нова усиљавања упуштамо, како би осигурали јевропски мир. Још нисмо извештени, које су предлози порте за реформу унутарне управе у Турској, и с обзиром на грдну тешкоћу ове ствари, не би, по мом мњену, требало да смо нестрпљиви. Рано је још, да се каже, шта имамо очекивати од нове владе, али нећу се заустезати, да констатујем своје уверење, да је пренашање силе од последњег на садањег султана, ма да је то био чин, који се ни најмање не може приписати туђем савету или утицају, оправдано великом јавном опасности и немогућности, да се икоја права реформа у управи под последњом владом изведе.

Речено је да је револуција, која је извршена, тријумф фанатичке или противу хришћанске странке. Ово је, као што ја мислим, са свим противно истини. Ситуација је дакле ова: Порта је храбрена, да се упушта непосредно с усташима у преговоре. Резултат ових преговора није познат и не може још бити познат, ма они пропали или ма испали за руком. Ако испадну за руком, то се од стране сила нема ништа рећи или учинити.

Ако не пођу за руком и ако непријатељства опет отпочну, то нам је опет на вољи, да понудимо своје посредовање, ако би исто за корисно држали, или да се од њега за неко време са свим уздржавамо, ако не будемо имали разумна изгледа за успех. Да ће сваки савет, којега дајемо, бити некористољубив, не треба ни спомињати. Ја да богме не могу тврдити, да ће он бити примљен, али мислим, да ће га слушати порта, јер је то савет пријатељске владе, и Јевропа, јер је то мњење силе, која не жели ништа друго до ли одржање мира. (Чујмо!). Милорди, не знам, да ли ће и које моје речи имати важности, али ја би желио свако пренагљено, непријатељско критиковање држања страних сила. Ситуација је врло заплетена. И у земљама, које немају парламентарне владе, јавно је мњење така сила, да се мора у обзир узимати, а од своје стране не видим узрока сумњи, да не би све велесиле биле задовољне, ако би се крај учинио распри, која у себи садржи толике живље опасности не само за Турску него и за друге државе. Наш начин поступања је јасан. ***Ми би порту и њене побуњене провинције радо помирили, када би могли, али ми по моме схватању немамо права нити желимо, да у чисто унутарњој распри станемо на страну једнога или другога.*** (Чујмо!). Ово је правило, по коме смо у не давним временима и приликом много раширенијих и крвавијих грађанских ратова поступали. Ја не желим, да се ово правило као апсолутно и свеопште обвезно представи. Људски одношаји су сувише заплетени и промењљиви, те се не могу ни којом формулом у ред довести, али то је наша општа максима (правило) поступања, и ја мислим да је здрава. Као што је већ речено, ми се осећамо обвезани, да оставимо порти иницијативу у њеним стварима, али ми смо с портом и с другим силама били у свези и још стојимо у свези у тој цели, да таке савете понудимо, који би по нашем мњену умесни били.

Пошто је још Лорд Гренвил изјавио, да себи задржава свако изражавање мњења о источноме питању, докле кућа не буде потпуно информисана, повуче лорд Стретеден свој предлог.

ГРОФ АНДРАШИ И ИСТОЧНА ПОЛИТИКА АУСТРО-УГАРСКЕ.

„Франкфуртер Цајтунг" доноси под горњим насловом занимљив разговор писца ових редака и једног „аустријског државника", приликом неком на путу по Салцкамергуту. На државника тога (као што вели) зато, што је са свим противник мађарској превласти, мрзи гроф Андраши, те је пре четир године истиснут из државне службе, али он ипак још има неког уплива и сазнаје расположење које влада у највишим круговима.

Разговор, вели писац, започе о приликама из времена немачког бунда, савеза, па се брзо за тим изврну на источне заплете, на тројецарски савез и нарочито о грофу Андрашију.

Барон — тај аустријски државник — пореклом је од старе немачке фамилије баронске, држаше се с почетка нешто нутар, и тек кад му писац овај рече, како би добро чинила Аустро-Угарска да се већма приљуби Енглеској, одреши му се језик, и то не да назоре ове одобри, већ баш да их побија:

— Ми смо се, рече барон, већ тако далеко упустили с Русијом, те сад на траг не можемо. Да је у Енглеској пре четир године јака влада на крмилу била, а Француска своје препорођење докончала — пробитачнија би била можда алијанција са западним силама. Данас смо безусловно упућени ми на Русију.

— И на Немачку, дода писац.

— Немачка је, одговори барон, наш савезник само донде, док нам је то и Русија.

— Не бисте-л могли ви, запита га писац, замислити и на савез Немачке и Аустрије са Енглеском против Русије?

— Док цар Александар влада, не!

— Александар II. не ће владати довека. Још две године, па је и он навршио век Романова.

— Век Романова није никаква догма, у коју дипломата треба да верује — и онда две године дуго су време.

— А мислите-л ви, да цар и Горчаков поштено мисле с Аустријом?

— Да; колко у политици у опште може речи бити о поштењу. Александар II. и први му министар увиђају и сами, да ће боље проћи с Аустријом него-ли против ње. Не ћу ја ни пошто, да хвалим поштење Русијино; нису у Петрограду мање себични нег они у Лондону: но Русија нам може као непријатељ далеко више шкодити, него-ли Енглеска. Кад већ није могуће, стерати Русију у границе пре Петра великога, та не могу њу ни од црног мора одлучити — то нам дакле не о-

---

ЛИСТАК.

Цетиње 13. (25.) јуна 1876.

Из приватног писма са Цетиња вадимо ове занимљиве податке, који ће занимати цео читалачки свет:

. . . . „Ја се надам да ће бити окршаја. У том случају мене не примају овде као редовног војника, јер немогу издржати оно, што мора сваки да издржи, него ћу поћи као својевољац, коме је од воље учествовати у појединим бојевима кад згодно стигне на место. Ја незнам како ћу се владати. Било би лудо да унапред говорим што можда на делу нећу моћи учинити. Ако не будем страшивица разуме се да ћу чинити што и остали војници у рату чине, иначе обављаћу ма какву дужност, која се у рату по заповести врши.

Могао сам доста ситница писати које би интересовале српску публику, ал ме је осим горњега задржавала још и помисао да ће после те 8—10 дана добити писмо, а за то време настаће сасвим друге озбиљније прилике, у којима ће се она ситнарија сасвим изгубити. Ипак сам фалио што нисам писао. Телеграфисати се не може без цензуре, која неда ни речи јављати о ономе, што Српство са Цетиња очекује, а не примају ни у Котору телеграме политичног садржаја. Мора се дакле све писати, а писмо иде до вас најмање 8 дана.

Овде су кореспонденти „Тајмса" Стилман, „Народних Листи" Холечек и др. неки, а чувени Веселицки-Божидаревић, који је пређе као знаменита политичка личност звонио по новинарству, сада се овде стално бави као дописник француских и руских новина.

На Цетињу, осим Веселицког, има још племенитих (по делима) Руса и Рускиња, који не само да заслужују спомена у повременим српским листовима, него ваља да им благодарно потомство забележи имена у потоњој историји данашњег народног устанка. То су мушки и женски чланови друштва црвеног крста, који личним пожртвовањем и самопрегоревањем скоро годину дана негују и видају рањенике, којих и сад има до 80.

Мушки чланови већином су лекари, а женске су из најодличнијих, неке из највиших аристократских породица руских. Једна је од њих придворна дама данашње руске царице, а све су понашањем и оделом скромне као обично жене племените душе. И мушке и женске чланове редко и видети можете на другом месту осим у болницама, где као права и рођена браћа, сестре и мајке лебде над рањеницима.

Ја сам био очевидац таковог једног призора. Отишао сам у болницу, где леже најтежи рањеници под огромним шаторима на цетињском пољу. Ту је три така шатора у сваком по 12 постеља, које су тако чисте и спремне, да лепших нема ни у најбољим кућама. Понесав собом бутељу најбољег далматинског вина за болеснике обичаја ради као понуду, зарадовао сам се кад сам видио да је овде сваких ђаконија и понуда за рањенике. Али сам се већма изненадио и зарадовао гледајући узвишену сестринску љубав, којом ове рускиње облећу тешке рањенике наше. Један виче: „Мајко дај ми млека", а она добра старица трчи те га залаже млеком, тепајући му руски најумиљатије речи. Други јауче: „Изгоре мајко, дај ми воде," а племенита старица оберучке дохваћа кондир воде хладне, те поји њоме тешка рањеника, хладећ му чело зеленим листом и пољупцем материнским. (Овај ми је призор натерао на очи сузу боље и радости.) Трећи виче: „Сестро исправиме и додај ми топле чорбе", а добра Рускиња са сестринском љубави прихваћа рањеника, залаже га јелои и теши га најживљим учешћем, погледајући болесника сестринским погледом. Тако дворе 12 болесника ове две сестре, прискачући час једној, час другој постељи, а кад посвршују све послове, седне свака чело главе једном од тешких рањеника те шије кошуље и друго рубље за болеснике. Осим болесника, ове сестре прихваћају и здраву нејач и сирочад херцеговачку, голу и јадну дечицу којих сваки дан све више и више амо надолази, хрлећи право њима у болницу. Нема дана кад невидите како излазе из болнице по више дечице, која су обучена и одевена новим кошуљицама и хаљинцама, а прате их чопор друге голе деце, чекајући реда да и њих мајка и сестре одену. „Да си заискала и ону хаљину што је на њој, дала би ти мајка, тако је добра", говораше једна Херцеговка милујући своју девојчицу, коју је мајка мало час са осталом децом одела. Гледајучи овај призор, паде ми туга на срце те узвикнух: Где сте богате мајке Српкиње, које слажете на гомиле благо неимајући од срца порода, а које имате, трошите хиљаде за спољашњи накит њихов, докле овде стоји толика сиричад гола и гладна, многа и без родитеља, који падоше у љутоме бој а мајке им посекоше Турци — где сте да се угледате на ову мајку Рускињу, племениту по рођењу а још више по срцу, те да оваким делима угодите богу и народу.

По свој Црној Гори пуно је сиротиње и нејачи херцеговачке, а још ће много више бити док изгони Аустрија што је на њеном земљишту. Ови би јадници најбоље урадили кад би се свиколици упутили у Србију и Црну Гору, где би рођена браћа и последњи залогај с њима поделила. „Тешко своме свуда без својега."

Највећа је невоља, што је осим толиког зла још ударила и болест у херцеговачко робље (тако овде зову херцеговачке избеглице) те много умире (нарочито у Дубровнику и другим аустр. пограничним местима) без помоћи у највећој муци, а највише од болести тифуса. Од њега је боловао и Лазар Сочица у Бањанима, али се јунак мало предигао и опоравио, те ће за који дан моћи и у бој поћи.

Усред оволике невоље народ црногорски и херцеговачки тако је срчан, живахан и дурашан, да му се дивити морате! С највећим одушевљењем и горућом жељом очекује да Србија и Црна Гора огласе рат диндушманину српском, па да видите нових Обилића, Косанчића, Страхинића и равних овим косовским јунацима.

По свој Црној Гори раздато је оружје и цебана и сад само стижу жалбе кнезу од појединих, којима не паде у део да добију пушку острагушу. Таки се осећају као најнесретнији људи у свету, те пиште од веље муке, обричући господару чудо од јунаштва, само да им острагуше даде. Али нема толико острагуша колико је јунака у Црној Гори. Раздато је војсци свега 15.000 острагуша и 14.000 кремењача и других пушака, осим добрих револвера од 6 ватри, које многи Црногорци имају.

Колико Црногорац цени добро оружје, нарочито сада, морам навести овај догађај: Пре неки дан на цетињском пољу постројила се у редове војска цетињска из села Бајице и других оближњих места, те ју је господар прегледао ходајући од војника до војника, док не дође до једног старог, по изгледу слабог војника, те му рече: „Хајде чоче, ти си доста војевао, остарео си, ваља ти одпочинути, те подај острагушу млађем, снажнијем од себе," на које старац сав преображен, очајним гласом вапије кнезу: „Не господару, тако ти бога и богородице, пушти ме с браћом у бој, е ћеш видети како ћу ти образ осветлати," али кад виђе да је господарева воља да изађе из реда војника, предаде пушку, те с обореном главом, погруженим срцем и сузним очима оде низ цетињско поље дома. Који га познају вело, да неће старац моћи мировати, него чим пушка пукне отиће опет у војску.

Други један старац — кад су се пушке раздавале — дограби једну острагушу те ју грчевито стиште на груди, тако да ју ни капетан ни остали војници не могоше од њега узети, јер старац одлучно говораше: „Можете ме убити, можете ми главу посјећи, али ми живом нећете острагушу узети," на које се капетан и војници насмејаше, оставивши старца у најблаженијем расположењу. Пуно је оваких призора у Црној Гори, која нигда није престајала рађати соколове, љуте осветнике. . . . ."

стаје другог пробирања, већ споразумети се с њоме, како се може.

Писац примети барону, да му се чини, да гроф Андраши не мисли тако, јер очевидно за тим тежи, откако се у Цариграду промени султан, да одреши Аустрију да не буде скутоноша руска, у чему, по свој прилици, потпомаже га Бизмарк.

Барон не порицаше, да писац, бар што се тиче грофа Андрашија, право има: „Али, доцаде он јетко, пеливанским мајсторијама нашег мађарског акробата не треба давати никаквог значаја, и што кнез Бизмарк пљеска и повлађује вратоломним вецбама грофа Андрашија, то не чини он заиста да се удали од Русије а тобоже већма и чврће ослони на Аустрију. Ја зацело не омаловажавам своју отаџбину, али ипак нисам тако заслепљен, да себи уобразим, како би наш савез Немачкој више вредио него-ли руски.

— Енглеска и Аустрија, одговори писац, могле би можда ипак заменити Русију.

— Можда би, да није Француске, али узалуд је о том главу лупати, кад меродавни фактори у Аустрији ни најмање не показују воље, да окрену против Русије. Расположење у највишим и пренајвишим круговима такво је, да су готови, с Русијом држати, докле се год то до послетка може.

— А да-л то хоће и гроф Андраши? Је-л се и он одважио, да с Русијом држи по што по то?

— Шта Андраши мисли, то се не пита; он ил ће се покоравати заповести царевој, ил ће своје место напустити.

Оваки начин разговора о првоме министру учини ми се — вели писац — нарочито из уста једнога дипломате, да није баш у свом реду. Ја приметим, да министар, особито у уставној држави, ваља и друго шта да чини, а не просто да изводи заповести свога монарха, и додадох к тому: гроф Андраши смеће бар захтевати, да се и његови назори саслушају.

Барон се смејаше.

— Да, настави он, кад би (Андраши) других назора имао — кад би сам знао, шта хоће — кад би са собом био на чисто: *да-л је он више мађарски партаиста ил је преће аустроугарски министар.* Кад се пре годину дана диже на југу граја, с почетка изгледаше, као да је одлучно намеран, да брани интересе целокупне монархије. Кнезу Милану, кад је у Беч дошао био, даде му се да разуме, нек се окане сваке наде рад Босне а с тим заједно углави се ипак умерено пријатељска политика према усташима, јер, тако рече сам Андраши: Аустро-Угарска нити сме своје југославенске поданике од себе одбијати, нити пак свој углед код Турака тиме на коцку метути, *да буде жандар Турској. Андраши се тада изјавио архихерцегу Албрехту, ако до тог дође, чак и за анексију Босне и Херцеговине, које да се по мустри елсаско-лотришких земаља управљају као непосредне земље царства, које ће се после поделити међу обе половине државе.*

Русија је у оно доба са свим на сусрет тому излазила: она пусти Аустрију, да као сила најпреће у том заинтересована, прва коракне у Цариграду, и порта без оклевања пристаде на посредовање сила ради пацификације. Ал Андраши брже боље оде из Беча преко Пеште у Теребеш, и тамо у мађарском зраку, у друшењу с мађарским пријатељима страх ухвати Андрашија од тешке му смелости. *Страва од Славена и мржња на Србе узе маха.* Он апелова на „великодушност“ и правдољубље у цара и, позивајући се на „лојално предусретање од порте“, продре он, те се ђенералу издаше строга упутства, да чува границе. А отуд изађе, да мало за тим сви Словени стадоше проклињати дволичну политику Аустрије. Док полузванични листови у Бечу неваху песме похвалне Андрашију, што порта тако брзо прихвати „посредовање пацификационо“ *прими министар* (Андраши) *на једном свом добру угарском пред-а се ванредну турску депутацију, која бише састављена од самих некад мађарских буйтовника, што поиспрелазили беху у турске државне службе.* Шта су се они тамо разговарали, наравно, не знам ја: *али биће зацело, да су Србље, као заједничке старе душмане Турцима и Мађарима жељом оправрли у најдоњи пакао.*

Доста то, да од летос сва источна политика Андрашијева би у томе, да под привидним предусретањем Русије укршта планове њене.

— А зар треба, рече на то зачуђен писац, да аустријски министар унапређује ваљда планове Русијине?

— До некле, до одређеног неког степена, да!

— Ал, дозвол'те ви мени, то би тек било...

— Преко јего, хтедосте рећи. Ал пустите ме да изговорим до краја! Донекле, до одређеног неког степена рекох ја, а то ће рећи, дотле, док се кроз то не дирне у који живац-интерес аустријскога живота.

— А ма то баш бива сваком навалом Русије на југозапад.

— Ако Аустрија у исти мах навали на југоисток, не ће тога бивати.

— Дакле да поделе Турску Русија и Аустрија?

— То не велим ја. *Има ту и других наследника, који заслужују да се узму у обзир. Што Аустрија тражити мора, то је заокружење граница јој добитком природних загорја крајевима јој у приморју; а то је могуће, ако ми Русију усподупремо на Воспору.*

— Али неће Русија вам дати тога заокружења. То потврђују њене непрестане сплетке у корист Црној Гори и Србији.

— Нестаће тих сплетака, чим се увери, да се на нас ослонити може.

— То ће рећи, кад Аустрија постала буде вазал Русији.

— На ову примедбу врло се барон наљути; он ми — вели писац — стаде, сав раздражен, доказивати, да ту не може бити ни говора о каквом вазалству, јер ту се ради о поштеном изравнању интереса двеју самосталних држава. Он гледаше да ми докаже, како петроградски кабинет потпомаже агитације југославенске само за то, да спречи Андрашијево заметање трага; још додаде к тому да се лако може задобити берлински кабинет за руско-аустријско сједињење повлађивањем Румунској у погледу ушћа дунавског. Нећу да се упуштам у казивање многобројних својих разлога против таке политике од нагађања, и једно вас само питам: шта би Аустрија добити могла, кад би се њеној смеси од народа додало још неколике милиона душа туђинске народности?

„Јужни Словени — одговори ми барон и сам — за Аустрију нити су више нит' мање туђинска народност него-ли Немци. Јачање јужнословенске стихије не скрива никакве опасности за Аустрију; кад се аустријски Србљи за неколико милиона својих саплеменика умножили буду, не ће они више тражити средишта ван Аустрије.“

— За то би требало, рекне писац, пре свега поштенога федерализма, јер дељењем између Мађара и немца тешко да ће Србљи бити задовољни.

— *Тако је! Мађари и Немци морају се оканути тога, да поступају са Словенима као с желотима, с робовима, и онда ће се наћи устав, на основу народности, који ће прав бити свима.*

— Али, како би ви на то приволели та два племена (мађарско и немачко), која сад господари?

— Банкротством дуализма. Што пре буде то, тим боље. Гроф Андраши држи, да богме, дуализам, ком је он главом отац, а Деак само кум био, да је алфа и омега свеколике политичке мудрости, и баш зато није он, да стоји на челу хабзбуршкој монархији. Моћи ће се он још донекле на свом месту држати, јер он је, хвала циганској крви у жилама му, вешт преметало; али кад дође до озбиљне кризе, издаће га његова умешност пеливанска и он ће с ужасом свршити.

— Па ко да дође на његово место? Ваљда Бајст?

— Бајст никако! Природни последник Андрашију јесте Шењеји, који је родом Мађар, али и Аустријанац, који искрено за тим тежи, да правичан буде свакој народности, и за то иште од њих само жртве за државу, не пак за другу коју народност.

Писац му на то примети, ма да му врло годи политика основана на правичности спрам сваке народности, али никако, вели, у овај мах, где се удешава снажна политика спољашња — није он за државоправно експериментовање. Барон му порицаше, да он говори о каквој тој пробирачкој политици; не помишља он ни какво обустављање или октројисање: он захтева просто, да основно начело аустријске уставности: справедљивост за све народности на уставном путу сходним законима истином постане за целу царевину. Писац, вели, хтеде барона запитати: шта мисли он, како би се то могао дуализам заменити федерализмом — али беше већ касно и барон устаде да оде у своју собу. Ја, вели писац, оканем се дакле тога, да и дубље проникнем у баронове државоправне доктрине, и употребих још часак онај на растанку пред врати, какав ће положај узети Аустрија у источном питању.

Додирнем разне појаве, које ми се чинише, да су раскламкале добре сношаје између Беча и Петрограда; нагласим изриком, како се пасивно држао гроф Зичи кад је с престола збациван Абдул-Азис, напоменем заједнички рад Немачке и Аустрије, којим приволише Русију, да даде Турској рока, за шест недеља да се измири с усташима; подсетим га, како је било већ свршено, да се Игњатијев одзове натраг, и да је највише израдио гроф Зичи, да се Игњатијев сасвим осами, и речем му како ја мислим да ће грофу Андрашију ипак можда за руком поћи вешто да се користи словенско-непријатељским расположењем спрам Мађара те да цара Франц-Јосифа склони, да се зближи к Енглеској.

— То не може бити, одговори барон, са свим противно томе већ је доконано. *Енглеско пријатељека прилина наше политике срећно је савладана.* Гроф Андраши већ се томе покорио. Тројецарски савез на ново је утврђен и особито одношај Русије и Аустрије већма се учврстио него икад пре. Игњатијев ће свакако отићи из Цариграда, али не ће он самоpан поћи — гроф Зичи пратиће га. Гроф Андраши, да богме, противио се томе с почетка, али му најпосле не остаде друго, него да се покори и да се окане бити повереник и спомоћник енглеског посланика.

Тим, вели писац, сврши се наш разговор, који сам ја паштио се, да га испишем тачно у главним тачкама. Побијати назоре баронове није овде мени задаћа.

Ја понављам само: то, што ми он рече, огледа се верно у назорима моћних бечких кругова, јер је он, као мало ко други, у тим приликама, да сазнати може боље и наде повереника архирерцега Албрехта.

ПРЕГЛЕД НОВИНА.

„Пестер-журнал“ под насловом „За Хришћане“ доноси овај чланак:

„У грмљави топова и у диму пушчанога праха мора се указати слика нове Јевропе. Све једно је дакле хоће ли се рат одмах или доцније свршити, да ли ће се победом једне или друге стране окончати. Јевропски одношаји никако неће остати оваки какви су. Детињастим политичарима, који мисле, да ће се после рата између турске и њених вазалних држава све опет вратити у пређашње стање, завидимо њихову наивност. Они мисле да имају посла са позоришном представом, после које убијени јунак опет са свим мирно устаје, да се оснажи сатљиком пива. А има их, којима садашњи рат као двобој долази, после којега крвни непријатељи један другоме помирљиво руку пружају и један другог за опроштење моле, што су један другом убодце у цигерицу задавали. Ми неприпадамо онима, који борбу људи за петловски бој сматрају, што само служи за забаву гледелаца. Ма која од ратних странака победила, ни један победилац неће награду себи дати одузети, звао се он Мурат или Милан. А ко би се и усудио, да победиоцу отргне лаворику? Зар би Русија могла победоносној Турској заповести издавати? На таку апсурдност нико неверује. Хоће ли Аустро-Угарска у славом увенчаном Београду своју ратну тогу раширити? Ми познајемо наше министарство спољњих послова сувише добро, па ни најмање не сумњамо, да ће оно сваки „фет акомпли“ (свршен чин) одобрити.

Излазак рата тешко се може пресудити. Ми бисмо од своје стране сматрали за највећу несрећу по развитак Јевропе, када би Турска победила, када би се хришћанско становништво хиљадама покосити дало, када би у Србији, која се мало по мало приближује култури запада, опет место заузело азијатско ђубре и разбојничка права паша. Јевропа се скроз и скроз уверила, да се турска влада не може одржати у западним провинцијама, да се тамо владање састоји само у угњетавању и притискивању хришћанског живља. Турска нигда није збиљски ни владала у овим земљама. Никада није ништа за народ урадила. Сва њена обећања остала су на хартији. Четири столећа је народ само трпио. Па зар да јевропски народи не ускликну од радости што се овај тако дуго угњетени, исисани људски сој, једанпут подиже и крв и

СВЕТСКА ИЗЛОЖБА У ФИЛАДЕЛФИЈИ У АМЕРИЦИ 1876.

У Филаделфији 2. јунија 1876.

Народ амерички слави ове године свој centenial — стогодишњу славу, како се сједињене државе америчке ослободиле од господства енглеског и прогласише за независне. Године 1776. збило се то овде у Филаделфији. Практички народ амерички удесио је ево и ту славу практички: са светковањем стогодишњице те састави он и слављење духа и рада човечијег — ову светску изложбу у Филаделфији.

Дођох овамо и ја Србин Бечкеречанин*) на ту славу и изложбу, па сам рад да и српском свету тамо, како знам и разбирам, опишем и јавим о том. Био сам год. 1867 и на светској изложби у Паризу — али је ова у Филаделфији далеко напреднија од оне у свему и свачему.

Савезне државе америчке спрегле су да изложба ова буде достојна њих пред светом. За приређење изложбе један део трошка одобрио је конгрес из државне благајне, други део принела је свака од тих држава по свом могућству, трећи део додала је варош Филаделфија, која ће највећу корист да има од те изложбе, а четврти допуниће дружина која приређује славу стогодишњу, и која је тога ради издала акције, да њима тај новац покупи. Тим путем и начином самовладални овдашњи народ знао се помоћи ревеном, да покаже пред светом шта вреди у свету. Тако су Американци с 8,000.000 долара практички удесили изложбу, која ће у обзиру економном далеко превазићи и ону поменуту паризку и ону бечку г. 1873. Филаделфијска ова изложба није онако сјајна спољашњошћу као бечка, али својим солидним и одмереним американским укусом изведена је тако, да се Американци надају да ће од ње користи имати.

Целокупна зграда за изложбу подељена је у шест главних тремова: I. Main Building. II. Machinery Hall. III. Memorial Hall. IV. Horticultural Hall. V. Agricultural Hall. VI. Womans Pavilion.

Уз ту главну зграду стоје 92 различне друге зграде, које су многе саграђене и намештене по европски, азијски, афрички: свака земља и држава по свом завичају.

I. главна изложбена зграда за индустрију и просвету заузима 1800 стопа у дужину а 464 у ширину; у тој су на углед изложене работе свих земаља. Зграда је од гвожђа саграђена и моћи ће и после послужити за разне прилике и потребе. Американци су у њој изложили и показали, да су у стању мерити се са свачијом работом, са свачијим страним производом. Изнели су ту на виђење различне своје америчке радове, међ којима се одликују: прекрасни ћилимови, материје за одело, чоха, свила, платно, кудељна и вунена роба итд. за тим: работе кројачке, гомбарске, собњи тапацирски намештаји, стругарски и точарски (трекслерски), столарски послови, па и оргуље и клавири и друге разне справе музичке. Уз то је еспап од челика и друге од гвожђа ливене ствари, нарочито за гас, чираци, полилеји, кипови; у очи падају колунцијске работе од злата, од сребра бокали и пехари, тањири, кашике и сав остали прибор столни. Књижевност је приказана, како само Америка то уме и може: с књижарима америчким и књигоиздавачима не може се мерити ни једна земља у свету. Изложише они књиге сваке струке и формата, а посао штампаријски без мане и прави ремек. Ту је сав материјал за школе, музикалије дивно штампане, илустровани листови индустријски и забавни; политичке дневне и све редом периодичке, па фарбе, и ствари кемикалне, етерски зејтини, декораторије. До тога се нанизаше работе парфимеријске (мирисавне), па резарије од кости и камена. До њих згодно место запремају порцуланске и друге земљане ствари и уз то еспап што га фантазија замишља а рука људска израђује.

У тој главној згради добише по реду и друге земље велика простора: Аустро-Угарска 20.000 квадрат-стопа, Бразилија 6.397. Белгија 15.358. Данска 1.416. Енглеска с колонијама својим 150.000. Египат 5.146. Француска с населбинама својим 45.000. Немачка 27.975. Холандија 15.509. Јапанска 16.566. Мехико 6.504. Русија 11.000. Шпанска 11.220. Швајцарска 6.645 и т. д. Исто тако дато је сразмерног места и Талијанској, Португалској, Турској, Шведској и Норвешкој. У другом крилу у тој згради дато је места јужној и централној Америци за државе Чили, Венуцуелу, аргентинску републику, Боливију, Перу и Сендвич-острва, која је свака себи саградила за своје производе узор павиљоне.

У II. тријему за машине изађоше практички Американци пред свет највеличанственије. Та Американац мишља и премишља, откако је, да са што мање труда што више привреди — да снагом и силом природе себи рад и муку олакша; он се од вајкада занима с машинама, увидивши велике помоћи од њих: у радионици занатској и вештачкој, на њиви и на дому — па је-л чудо, што је Америка у изумевању машина надмашила сву стародавну Европу! Просторија овога трема за машине заузима 1402 стопа уздуж а 360 у ширину, зграда је такођер од гвожђа и тако згодно саграђена, да је већ нашла купца: купило је друштво жељезнице пенсилванске, да од ње буде после колодвор жељезнички. Мудрији од Бечлија Американци и отуда ће дакле имати хасне. Усред те зграде на угледу је колосална парокретна машина фирме Курлиса, која снагом за 14.000 коња тера и креће све друге справе у тој згради. И ма да тај трем заузима простора више него 14 јутара америчких*, ипак не би доста места оволиким, многобројним изложницима, те су за изложнике других врста пограђене засебне зграде: за машине дрвене, за коларе, каручаре, за браваре и лимаре, за табачаре и варге, за сараче и друге кожочиниоце, за фарбаре, стаклодуваче, за пиваре, за жељезничке вагоне и т, д. Од Европљана изложише највеће фабрике Глазгов из Енглеске, Серајид из Белгијске; не заостаде иза њих ни Француска и Немачка.

У III. трему за вештине изнето је свету на видик све што се у том досад постигло. И сама зграда ова дивно је уметнички изведена по модерном америчком укусу: сва је од камена мрамора укусно и солидно саграђена и остаће после изложбе као споменик стогодишњој слави народа америчког. Трем овај заузима 365 стопа с лица а 210 стопа дао се у дубљину, 60 стопа у вис; и над тремом овим је у среди кубе 150 стопа у вис, и над кубетом огроман кип Колумбије (то јест символ-слике Америке) 18. ст. високе, која ову зграду као каква круна крунише. У трем овај кад уђеш, не знаш куд пре очи да окренеш — учини ти се за први мах да си где оно у приповеткама народним у каквом дивотном вилистану, па се ту, мислиш, дивови с вилама уметницама надметали, ко ће лепшу и вештију слику и работу ума и руку својих, да изнесе пред свет овај самртни, да им се диви и заноси.

Ту су слике зејтин-бојом сликане, ту су вајарски (скулптурни) послови, да ти очи засену, и требало би ми много места у овом поштованом листу, да их само по именце изређам, а камо-ли да их по свом разбирању и опишем. И да вам и не речем, погодићете и сами, да поменути трем није за то све довољан био, те је још доњо и друга зграда дограђена, која захвата 72.200 квадрат-стопа. Из Француске, Талијанске и Немачке јавили су се толики изложници ове врсте, и њима је допуштено било, те су опет за себе зграду за своје изложе начинили, и у њој изнели понајвише велике цртеже, фотографије, слике и работе вајарске. Али, без пристрасности велим, ни ту није тај стари свет надмашио нови, ма да овај иначе, већма од онога нагиње материјализму, те стварма руку човечијих и справама парним неголи производу, и изуму духа човечанског. (Свршиће се.)

*) Писац овога листка живи већ 8 година у Америци, као занатлија ћурчија. Обишао по занату свом Немачку, Француску и Енглеску, станио се сад тамо у вароши Балтимору, и управитељ је ћурчијске радионице куће Ch. Gerke. У.)

* Јутро америчко, aker, заузима 300 стопа уздуж а 150 ст. у ширину.

имање јуначки жртвује, да збаци јарам разбојничке турске владе и да својом снагом хришћанску, цивилизовану државу подигне? Ако је Енглеска противна, то је само с тога, што хоће да чува свога мамона, и што се боји да ће финанцијално исисавање турске државе у друге руке прећи. Златно теле од увек је било једино божаство енглеске политике. Па зар да нас лажна светлост енглеске писличарске политике тако заслепи, да са свим пречујемо вапаје народа, који за слободом чезну?

Тууска влада је прљавштина, неспособност, државно банкратство, трулеж. Турски народ је истина здрав (?) и снажан (?), али му је држава слаба. И ко зна, када ће и како ће се ова држава препородити? И не мора ли сваки, ко има срца за слободу народа, за цивилизацију и напредак, с радошћу поздравити покрет, који је опредељен, да најпосле донесе народима светлости? Да се Турска реформише, за то је било само два пута: или да се влада порте метне под туторство Јевропе, што је Горчаков у своме плану предлагао, или је морао рат надоћи, те да се испуне старе речи: Што лекарије не лече, то лечи гвожђе. Ми желимо да овај рат узима благотворна утицаја на Турску. Само ако устанак продре, ако победи тежња хришћана за цивилизацијом, само кад Турска буде приморана, да своје западне провинције себи саме остави, биће збиља са реформама у Турској. Треба се сетити, да је скоро у свима државама Јевропе слобода само из крви ницала!

Ми смо с нашим потпуним симпатијама на страни хришћанског становништва. Турски status-quo, као што га жели енглески трговчић, зове се сакцијонисање (одобравање) азијатског смрадежа у Јевропи, угњетавање народа, зове се афтократија (самовласност) са свима својим гадовима, што ваздух трују, Ми смо и о томе тврдо уверени, да се овај status-quo неће одржати. То би било противу разума повеснице света. Јевропски конгрес је неизбежан. А јевропски конгрес ће за цело за доста учинити захтевима човечности и цивилизације.“

ПРАВИЛА ЗА УСТАШЕ.

Војводе херцеговачке су за усташе установили правила. Та правила ступају у живот 15. о м. Састоје се из осамнајст параграфа.

§. 1. Командири усташке војске у сваком војничком подузећу треба да буду сугласни и да усвоје свагда онај начин, који би био најближи користи, части, и дуготрајној уздржљивости усташке војске.

§. 2. Кад овај закон командири усташки приме, дужни су одмах сву усташку војску добро прегледати, и у војнички списак свакога Херцеговца, који је способан за ратовање, уписати. Слаби као н. пр. сакати и одвећ стари, у војени списак несмеду се уводити. Тај списак од војника, има се тајнику главне војничке усташке управе предати.

§. 3. Прописату војску командир ће саставити у стотине (чете), а по могућности, и у батаљоне, тако, да да је кад га год његов војвода позове било с четом или баталионом готов.

§. 4. Пошто се војска у стотине и баталијоне састави, сваки је војник дужан вршити војничке дужности и јуначки сносити све војничке тешкоће и безусловно бити послушан своме старешини. Ни један војник несмије никад својим послом одлазити без дозволе свога старешине.

§. 5. Војнички старешина по својој увиђавности нападаће са батаљоном или са свом војском с којом располагао буде на непријатеље, и непријатељске ће нападаје у најбољем поредку изчекивати, а по потреби од главне војске одвајаће мања и већа оделења, да четују.

§. 6. Воће чета морају бити вешти, поштени и опрезни људи; у свакој чети да се држи најбољи ред и да се управља по овом закону.

§. 7. Страже и уводе морају бити свагда изабране из најпоузданијих, највернијих и највештијих људи. Страже и уводе дужне су непрестано командира извештавати о ономе што је права истина, и најтачније извршивати своју дужност.

§. 8. Ни једном четничкоме вођи неће бити опроштено, ако несмотрено и безсавестно своју чету уведе у неизбеживу погибељ. Задатак је свакога правог четничког вође, да своју чету чува, да што више непријатељу зла учини, а с најмањом штетом своје дружине.

§. 9. Куће ил ма какве зграде у којима се непријатељ затворио, забрањује се сваком усташу палити. За куће пак у којима се непријатељ затворио а употребљује оружје и друга средства противу усташа, слободно је огањ употребити. Који се год усташима на веру преда, несме убијен бити. Част и живот биће свакоме сачуван, који се преда.

§. 10. Најстрожије се забрањује непријатељске главе сећи, за то, што није хришћанско дело, а и за то, што највише наши људи на сјечи непријатељски глава без икакве потребе гину. С овим се законом досадашњи дивљи варварски обичај сечења глава укида, и онај војник који непријатељску главу посече, не само што пофалу добити неће, него ће бити и јавно изобличен од свога командира и војводе.

§. 11. Јунаци ће се одликовати добрим гађањем у биљеге, бијењем непријатељске војске, добром уредбом, добром послушношћу, постојаном уздржљивошћу и тачном извршивању своје дужности.

§. 12. Сваки добитак, кога усташи за време ратовања од непријатеља добију, предаваће се одправитељу који ће све што се за јело употребљује у обшту војничку храну умешати и по томе правилу војсци делити. Коње и све друге ствари које су непотребне, оправитељ продаће на јавно надметање међу свом војском, и добивени новац за продате ствари, поделиће подједнако на сваког војника. Особитог старешинства у оваким случајевима несме бити.

§. 13. Свако усташко оделење, које се у чету од главне војске одправи, да самостално војује, ако задобије какав пљен, може се од тога пљена хранити, ал ништа несме без начина упропастити; све што јој преко потребите хране претече, треба да се однесе у главни логор и да се преда оправитељу.

§. 14. Строгој ће одговорности подлећи она чета, која добивени пљен без реда упропасти, а највише ће за такву неуредност бити окривљен четовођа.

§. 15. Свака усташка посебна чета, сваки усташки војник и сваки усташки добровољац, принадлежаће усташкој војсци. У време ратовања и најмању ствар од непријатеља задобивену, мораће изнети пред усташку војску и предати је оправитељу (с погл. на XII. точ. ов. прав.) Нико несме ништа код себе задржати, што по овоме закону војсци као општи војнички добитак принадлежи.

§. 16. Командири, подкомандири, и официри дужни су се старати како ће храну носити, коју ће им за њихову војску оправитељ давати. Сваки војнички старешина кад пошаље свога тајника да од оправитеља за војнике прими храну, у исто време дужан ће бити тачан извештај поднети, колико се тога дана код њега находи војника, јер у противном случају оправитељ може му тога дана за војнике одказати храну, све дотле, док тачан број војника не поднесе.

§. 17. Командирима и осталим старешинама усташке војске, препоручује се најстрожије, да се по горе наведеним правилима овога закона управљају. Сваки војник вишега и нижега чина, који би противу горе изложених правила радио, спадаће под строгу осуду. Свака непослушност, свака немарност у извршењу дужности, свака и најмања погрешка у војскама, строго ће се осуђивати. најстрожије биће осуђени они, који не буду опрезни и пажљиви кад су изаслани на стражу, или на увођење.

§. 18. Командире, подкомандире и официре овлашћујемо да у договору између себе мање и средње преступе пресуђивати и пресуде јавно пред војском извршивати могу. Највеће кривице дужни су везане и под стражом надлежном војводи на суђење шиљати.

Војводе и главари херцеговачки: Поп Богдан Зимонић војвода Гатачки, Поп Перо Падовић војвода Невесињски, Поп Иван Мусић војвода Поповски, Лазар Сочица војвода Пивски, Симо Бачевић војвода Вански, Трифко Вукаловић војвода Зубачки, Куушев. и Сутор. Архимандрит М. Перовић војвода Шумски, Глигор Миличевић војвода Заводски, Пеко Павловић херцеговачки добр., Цветко Пејовић команд. Вански, Георг Вишнић команд. Гатачки, Томо Томашевић команд. Зубачки, Суторин. и Крушев., Мићко Кузина команд. Невесињски, Лука Петковић команд. Шумски, Баћо Г. Мићуновић команд. Никшићки, Никола Гргуровић команд. Гатачки, Миро Гаговић команд. Пивски.

НОВИ САД 22. јуна. — Новосадској читалачкој публици нашој нека је на знање, да у случају, да нам се „Застава“ окасни за који сахат, те је немогу читаоци добити у обично време, да то бива било због очекивања телеграмских вести, било због уметања већ приспелих брзојава. У данашње време и с обзиром на читалачки свет наш на страни, увидеће сваки, да је такови поступак наш уместан.

— „Тајмс“ доносећи вест, да српска војска границу прелази заузима се за потпуно немешање Енгелске у рат. „Није наша дужност“, вели исти лист, није наше право, није наш интерес, да се плећемо у промене одношаја турских провинција према влади у Цариграду. Толике су промене у последње време с нашим одобрењем учињене, и политика, која их је извела, чињеницама је као успешна доказана.“

НОВИЈЕ.

Из *Берлина* брзојављају: Усрдност између три владаоца већма је утврђена него игда. Немачки цар посетио је цара Русије. Састанак руског цара са аустро-угарским монархом у Рајхштату 8. о. м. биће без сваке сумње. Нађен је нов, миран темељ за источну политику. Предлог грофа Андрашије, да се држи општа јевропска конференција у Берлину, у коме би и Енглеска учествовала, има изгледа да ће продрети. На овоме конгресу би се сва питања у ред довела, одношај вазалских држава к порти, дарданелско, дунавско-паробродско и питање турско-српских жељезница, као и гаранција извађања обећаних унутарњих реформа у Турској оставила би се у своме status-quo-у, само би Србија и Црна Гора заокружене биле деловима Босне и Херцеговине, али би остале под турским врховним господарством. Порта би задржала само право посаде. Енглеска, до сада најјачи опонент (противник) Русије наклоњена је идеји конгреса, и задовољила би се са таком модификацијом (преиначењем) status-quo-а. Енглески кабинет у толико је пре наклоњен оваким концесијама (уступцима) што се јавно мнење у Енглеској већ подиже противу узалудног проливања крви и узалудних трошкова у туђем интересу, што мисли да су енглески интереси посадом свију тачака у средиземном мору, осгурањем Цариграда довољно очувани и нису у опасности с тога што ће постати ново поткраљевство Босна, која би ујемчила мир. У овоме правцу је Енглеска у последње дане код порте и Србије посредовала. Одлагање првог ратовања има се приписати овим договорима између сила.

— Из *Дубровника* јављају: У Клек је дошла једна турска убојна лађа и две лађе за превоз. Извежено је 2 баталијона низама, 2 батерије топова и ратна материјала. На друму у Требиње нема усташа.

— Из *Цариграда* брзопишу: При првој ратној акцији у опасности је живот султана Мурата, јер ратна странка отима маха, те хоће да на престо подигне ратоборног владаоца . . . „К. П.“ добио је овај телеграм: Велики везир одговорио је одмах усмено на српски ултиматум; он је изјавио, да би у другом облику поднесени предлози можда се могли у обзир узети, али порта иште као sine qua non, да се народна војска одмах отпусти и обезоружа. Српски агенат Магазиновић констатовао је за тим, да Србија овај захтев порте одбија и на то је оставио Цариград.

— Из *Беча* долази вест, да је кнез Горчаков добио налог, да на путу у Рајхштат свине у Кисинген и да се договори са кнезом Бизмарком . . . Бан Мажуранић, који је на посебан позив данас овамо дошао, имао је већ подужу конференцију са грофом Андрашијем . . . „Тагблат“ јавља, да ће кнез Милан, ако га порта означи као бунцију, за независног се прогласити . . . „Полит, кореспонд. јавља из Београда: Прокламација ће у Босни објавити, да ће свугде постављене бити нове власти у име кнеза Милана. Идућих дана иде посебни посланик у Атину . . . Исти лист јавља из Дубровника, да се турска војска, која је била до сад код Гацкога, усредсређује код Мостара.

— Из *Београда* брзојављају: Кнез Никола је са петнаест хиљада људи приспео на Грахово. Одатле ће по свој прилици наставити пут у Мостар. ђенерал Фађејев долази око половине јулија. Двадесет хиљада нових добровољаца долазе мало по мало . . . Влада се не боји турских монитора, којих имаде свега осам, и који су осим тога рђаво наоружани, она се узда, да Аустро-Угарска неће допустити блокаду Дунава . . . Кнез Милан је на Делиграду поздрављен са великим одушевљењем и држао је озбиљан говор војсци. За тим је у присуству свију дивизијонара држан велики војнички савет, и закључено је да се започне офензива (нападај.) У Делиград је дошло 3000 добровољаца.

— Из *Алексинца* телеграфишу од 2. јулија: Данас је као на дан, у који је кнез Милан пре осам година на престо ступио, пошто су јуче заставе освећене и прокламација прочитана, око 4 сахата 45 мин. у јутру од стране српске непријатељство отпочето тиме, што је код Суповца избачен топ на једну турску караулу. Војска одмах за тим пређе границу, да опколи Ниш. Бој ће данас започети на свима линијама. Подринска дивизија под Ранком Алимпићем такођер је прешла реку и своју авангарду је пет сахата у земљу пустила.

ДОБРОВОЉНИ ПРИЛОЗИ

на херцеговачко-босанску сиротињу и нејач.

Никола Ђурић добио приликом освећења заставе у Визићу 5 ф. 50 н. и послао на своје определење.

У ствари Милетићевој отправљен је овај телеграм:

„KOLOMAN GYICZY
ungarischer Reichstagspræsident.
Carlsbad.

Reichstagscollege Miletits ist heute Nachts unter militärischer Bedeckung verhaftet worden. Ich habe darüber dem Justizminister telegrafirt. Nachdem auch keine Spur von einem Verbrechen in flagranti vorliegt, so ist die Abgeordneten-Immunität auf das gröbste verletzt Ich rufe für den Collegen den Schutz des Gesetzes an. Bedauere dass Ungarn durch diese Thatsache aus den Reihen der civilisirten Staaten getreten ist.

Dr. Pollt
Reichstagsabgeordneter.

На српски:

Коломану Гицију,
угарском земаљском саборском посланику
КАРЛСБАД.

Земаљскопосланички садруг Милетић затворен је ноћас, солдатима у тавницу отпраћен. Ја сам о томе телеграфисао министру правде. Како нема ни трага о каквом злочину in flagranti, на делу, то је тим имунитет посланички најгрубље повређен. Ја призивам за свог колегу заштиту закона. Жалим што тим чином Угарска иступа из реда просвећених држава.

Др. Полит,
земаљски посланик.

Сличан телеграм на мађарском језику одправио је др. М. Полит на министра правде — Белу Перцела у Будим-Пешту.

Курз бечке берзе 22. јуна (4. јула.)

5% металици	64.60
5% народног зајма	68.10
Државни зајам од 1860 г.	108.—
Акције банчине	834.—
Кредитне акције	138.50
Лондон	128.25
Угарске разтеретнице	71.50
Темишварске разтеретнице	71.—
Ердељске разтеретнице	71.—
Хрватско-славонске разтеретнице	83.—
Сребро	102.40
Ц. кр. дукати	6.02
Наполеондори	10.16
	62.65

ОГЛАСИ.

Шпецерајна материјална и боје трговина
ЂОРЂА Т. СТРАТИМИРОВИЋА
у Старом Бечеју
потребује једног практиканта или шегрта, који може одма ступити, 3—3

ОБЈАВА.

Потписана општина издаваће у кући својој бр. 40. у главној улици следеће локалитете за време од 1. новембра 1876. до 31 октобра 1879. на јавној лицитацији, која ће се у недељу 4, (16) јула о. г. у 4. сата после подне у писарници општинској до саборне цркве, где се паролијал уплаћује, држати, под кирију.

1., Један дућан с магазом, комором, две собе, кујном и два шпајза.

2., Један дућан с комором.

3., Два стана са сокака с две собе, предсобљем, кујном, комором, с једним већи а с другим мањи подрум.

4., Два стана у горњем спрату из авлије с две собе, кујном, комором и шпајзом.

Српска црквена новосадска општина. 1—3

ГИГА КОСАНИЋ
У ПАНЧЕВУ
ЗАСТУПНИК ГЕНЕРАЛНЕ АГЕНТУРЕ
НИКОЉ ФЕХИРА
ИЗ БЕЧА И ПЕШТЕ

препоручује се и прима налоге на локомобиле и дрешмашине, млине, гепел-дрешмашине, машине за кошење, сејање, чишћење кукоља и свију за економију нужних ствари под врло угодним условима.

БЛИЖА ИЗВЕШЋА КОД Г. ЛАЗЕ РИСТИЋА

На захтевање шаљем ценовнике. 1—4

Одговорни уредник др. Милан Ђорђевић. Издавалац „Задруга за срп. нар. штампарију.“ Српска народна задружна штампарија.